

НИКОЛАЙ ХАЙТОВ

ИСКРИ ОТ ВОДАТА

chitanka.info

*„... Я ще те зомна, Метко ле,
ега ми Воча пребъркаш,
с решето вода да гребнеш,
ега разцъфнат леските
и вържат грозде брезките.“*

Кога за пръв път е изпята тая закачлива песен, не зная, но сигурно е, че Въча тогава е била много по-пълноводна, инак момата нямаше да я поставя между себе си и омразния й Метко. Сега всеки босоног рибар може да пребърка Въча, но все пак тя е от най-сприхавите и буйни реки в България. Въча не е „уютна“ като Струма, със заветни лъки, обраснали с пасбища и ракитак, нито може да се похвали с красотата на своите рилски посестрими, с дълбоки вирове и пъстърва, но затова пък дъщерята на белоглавия Карлък има дълбоко и здраво каменно корито, което я прави река с бъдеце. Не случайно върху нея ще бъде изградена най-голямата у нас водно-силова каскада, чието главно стъпало — язовир „Антонивановци“ — е вече в строеж.

Бъдещият язовир е само на десетина километра от село Кричим, но това сравнително късо разстояние се минава, макар и с автомобил, за около час. По шосето непрекъснато се разминават тежкотоварни камиони. Нагоре, към язовира, преобладават коли, натоварени с тухли, надолу — трупчийски и татрите с руда. Бученето на моторите заглушава мекия плисък на реката, отеква по стръмните склонове и ехти. Бреговете са обрасли с проскубан хресталак, само на билото се мярнаха по едно време няколко самотни борики, но на следния завой неочаквано изчезнаха, като да бяха тайнствени разузнавачи на стаено в засада войнство. Ей сега може би щяха да писнат сигнални пищялки, да зазвучат бойни рогове, а след това да „рррахне“ из дефилето гръмотевичният грохот на съборени скали... Наистина, гръмотевичния грохот ние чухме за щастие далече пред нас, където миньорите взривяваха бомби.

Нагоре по реката оживлението все повече нараства: работници вадят по реката баластра, каменари изсичат край пътя скалите, за да

сторят място на нови постройки, а други вече копаят основи. Всяко равно местенце (по течението на Въча те са толкова малко) е заето и превзето от купища керемиди, тухли, машинни части и дървения.

Завой... втори и ето мястото на бъдещия язовир. Реката все още си бълбука тихо и кротко, облизва белите камъни и пет пари не дава за хорската суетня. Отсам моста под навес от насмолена мушама, забита на четири кола, един русокос оксигенист заварява машинна част в компанията на двама шофьори. Оттатък моста — провъртян тунел, а високо по десния бряг на реката, накацали по чукарите като ястреби — дружина пътни работници, които просичат новото шосе за Девин. Няма припряна шетня, скриптене на кулокранове и бетонобъркачки; има трясък на стоманени свърдели — но вече са бръмнали компресорите и те свидетелствуват, че е започнала битката с архаичните гнайси.

Встрани от компресора намерихме огън, а край него — припекъл табани, чернобрад мъж с накрехната ушанка свиваше цигара.

— Нашенец, къде ще е стената? — клекнах аз от другата страна на огъня.

— А-а, за стената има още време — тикна той ушанката и кимна към реката. — Първо нея ще отместим, да не пречи на основите, ще вдигнем бетонозавода и тогава ще опрем до стената!

— А ти какво правиш тука?

— Зидар съм... фасонирам бараките — лизна той цигарата, която свиваше, и ровна главните за огън.

... Оставихме го да се пече на огъня и вече тръгнахме към входа на тунела, когато една тежичка ръка се сложи на рамото ми:

— Здравсти, земляк.

Млад мъж, с глава по-висок, седеше зад мене и се усмихваше, като да му бях отколешен познат.

— Не си ли спомняш? Анго, бе... Ангел от Лясково — Лъжичката! — припомни ми той. — Тук завеждам тунела.

Къде беше мъничкият и подвижен като попова лъжичка Анго от Лясково, Асеновградско, и къде — дебеловратият левент, който стискаше сега ръката ми като в железарско менгеме!... Пораснал беше въглищарският син, учил се, пооблъскал се година-две на Баташкия водносилов път и ето го сега ръководител по строежа на най-високата баражна стена у нас, която ще залости коритото на Въча.

Като разбра какво ни води на „обекта“, той сам ни поведе из тунела, в който щеше да бъде „отместена“ реката.

Виждаше преди години как се прокопаваха първите тунели на Баташкия водносилов път: трескотевница, пукотевница, вода до кръста и една страшна мътносива мъгла, извираща от забоя, която засипваше със силикатна пепел хората. Тунелът, в който ние влязохме, нямаше нищо общо с тия мъгливи дупки от ерата на „сухото биене“. Атмосферата в него е чиста, спокойна. Наистина и тука бият задвижените от компресора стоманени свърдели, но постоянната водна струя облизва без остатък силикатния прах.

Троица мъже се изправят срещу нас, трима прославени водносиловци от бригадата на Иван Гарванов — между тях и самият той. Пълнолик и широкоплещест, в гумени ботуши и разкопчана ватенка, тоя известен мъж прилича повече на рибар, отколкото на професионален миньор.

— Журналисти! — церемониално ни представи Ангел.

— Щом е тъй, елате на светло — предложи Иван. — Да се видим очи в очи!

— Защо?

... Оказа се, че в една дописка от Водносиловия път написали, че очите на Гарванов били стоманеносиви, „по-твърди от стоманата“, с която разбивал уж скалите. Та искаше Иван поне тоя път да се не повтаря грешката, защото — в това и аз се убедих — очите му не бяха стоманеносиви, нито сиви, а най-обикновени, кротки, помъдрели от дълголетния строителен опит кафяви очи. При Балък дере те бяха виждали наводнени галерии, при Софан дере — срутени тавани. Познаваха коварните свойства на каолина, коравината на гранита, стихията на подземните води, а сега, опитни и умни, опипваха гнайсите на Въча, за да покажат на звеновода Вихрогонов слабите места.

— Тука, наборе!... Свѐтни му една бургия, само че пряко жилата. А в средата карай право! — описва той големичък кръг в центъра на забоя. — Горѐ при тавана — косо!

Сухоликият, с лопатести ръце Вихрогонов насочва подпряната на станокa бургия и резецът ѝ с пронизително свистене потъва в скалата. Ръцете — спокойни, рамената, гърдите — свободни. Миньорът само регулира посоката и дори има възможност да разговаря.

— Ту право, ту късо... защо така? — опитвам се да проникна в тайните миньорски.

На излизане от тунела Гарванов ме накара да се вгледам в жилиците на скалата и обясни как се разполагат дупките в зависимост от твърдостта ѝ и направлението на нейните „жили“.

Борбата със скалите има своя неписана „тактика“, изучавана не в книгите, а в „боя“, където миньорът придобива усет за съпротивителните качества на камъка и за начините най-бързо и дълбоко да се разбива.

Тази борба има и свои драматични перипетии, дреболии, неудачи... Свършил-несвършил урокът, като забелязва, че ръководителят на тунела ще излезе с нас, Гарванов грабна един стоманен свърдел и му го подаде:

— Гледай, Ангелов, къде си е оставил ръцете оня левак — заварчикът!

Вгледахме се и ние в бургията, но нищо не открихме. Ангелов я наплюнчи и тогава забелязахме на върха непохабената още видиева пластинка, неумело прикрепена от заварчика към резеца.

— Умориха ни тия заварчици — разпалено продължи водносиловският ветеран, като взе бургията и я хвърли на земята, — вземаш нова уж, а още не захапала камъка — захлопва като женско чейне!

Кафявите му очи неочаквано се бяха вкоравили и ако да не беше ме изпреварил находчивият мой колега от Водносиловия път, бих ги сравнил с коравината на... стоманата.

Попитах земляка Ангелов защо не оправят тая дреболия.

— Ама че „дреболия“ — сепна се той като ужилен и една удивителна без точка се яви по средата на високото му чело. — Пет години заварчиците на Водносиловия път учиха тая „дреболия“ и още не са я хубаво научили!

— За пет години хората научават философията и една година им артисва — подразних го, но землякът не се предаде:

Това е малко по-сложно и от философията, защото за усвояването на тоя занаят са необходими не само знания, но и специализирани рефлексии, които се придобиват не за ден и два... Нейсе! — махна той с ръка. — Ела сега на „кучешкия зъб“, да ти покажа къде ще залостим стената!

Изкачихме се встрани от шосето на един камък, наподобяващ наистина кучешки зъб, с малка площадка на върха, откъдето се виждаше много добре оная част от дефилето на Въча, където се разполага постепенно строежът на „Филипов мост“. Под камъка зееше сондажна дупка, провъртяна от геолозите, които бяха опипвали скалните сухоробрия по двата бряга, за да намерят надеждни основи за огромната стена. На камъка бяха изчегъртали:

„Да се помни: Генчо и Пумата сърбаха на тоя камък мътеница. Корава излезе майката земя, ура-а-а!“

На какво се бяха толкова израдвали авторите на тоя „севастогняновски“ каменен летопис? — Според Ангелов — не само на пригодната за баражиране планинска теснина, но и на здравите скални пластове, и на благоприятното им направление. Тези пластове щяха да поемат напрежението на дъговата стена, която ще задържи водата не със слонската си тежест, както е при обикновените „прави“ стени, а с динамичното съпротивление на сводестата си конструкция.

Около триста метра дълга и сто четиридесет и четири метра висока, дебелината в най-горната част на стената няма да надмине пет метра и въпреки това тя ще може да издържа четири пъти по-голямо от теоретически изчисленото напрежение. В момента се извършва изпробването на макета в една абсолютно наподобяваща на естествените условия обстановка, само че в лабораторен мащаб. Подготовката за построяване на конструктивно най-интересната у нас язовирна стена на „Антонивановци“ е в пълен ход: на „Орехова поляна“ се строят апартаменти, пътят Кричим–Девин се отбива, реката ще бъде „отместена“. Подравняват се и площадки за бетонозавода и за двата едрокалибрени кулокрана, два стоманени динозавъра, които ще помогнат със стоманените си челюсти да бъде събрана попиляната нахалост вода на Въча в едно могъщо езеро с вместимост 280 000 000 кубика.

След това? След това — от сто четиридесет и триметровата бетонна урва — долу, в турбините на ВЕЦ-а, където всяка водна капка ще се превърне в искра, общо 120 000 киловатчаса електрическа енергия годишно (ВЕЦ „Пещера“ дава 110 000 квч). При това „Филипов мост“ е само един от петте баража на новата каскада, два от които ще бъдат построени между Кричим и „Орехова поляна“, друг

един в местността „Цанкова скала“ над село Михалково, пето стъпало — в Тишели, и последно, шесто — в Доспат.

— Дебела работа, ей! — зидарят незабелязано се беше присъединил към нашата група и чул обясненията на техника, реагираше по своему.

— Че защо бе, другарю техник, не вдигнем баража на триста метра, тъкмо сме турили душа на мъка? — кимна той към височината с такава енергия, че капациите на ушанката му се заклатиха, като да се канеха да хвъркнат. — Тогава ще да е силата му двойна!...

— Ако я дигнеш триста метра, трябва да е три километра дълга — засече го Ангелов, но това не го стресна.

— Че да! Филистимското море да не е по-малко? (Той имаше предвид Цимлянското море.)

После научих, че тоя сърцат мъж е от широколъшката махала Махмутица — един от най-добрите зидари на строежа. Той не се казваше Полифем, а Гего, но аз вярвам, че ако митичният циклоп възкръснеше, Гего с великанския размах на своето въображение щеше да е първомайстор, а Полифем — само един чирак за носене камъни и кал.

... Защото резецът на бургията Гегова беше от диамант.

Слязохме от „кучешкия зъб“ и се отправихме към скелето под моста, където група зидари редяха тухла въз тухла, и един от тях, с кралимарковски плещи, настоятелно махаше към нас: „Наса-а-аам, наса-ам!...“ Какъв ли беше тоя зор?

— Ние сме зидари от Аканджиево, Пазарджишко — викна той, като наближихме скелето, — искаме да ни фотографирате!

— Защо!

— От амбиция!... Да ни видят в село! — заехтя отгоре гласът на друг, с лисо теме.

Излезе, че крушата си имала опашка; тая същата група аканджиевци били бостанджии в кооперативното стопанство, в един бостан без вода, с тикви и любеници „като гниди“. Взели да им се присмиват, че не им раждат тиквите, а те — все наборлии, фронтоваци, яки мъже — почувствували се обидени и взели, че се дигнали на строежа.

— Не можаха да разберат нашите, че без вода не стават ни тикви, ни кратуни... Ще им навадиме водица от Въча, че тогава ще се върнем

на бостана, за да им покажем раждат ли ни тиквите — завърши бригадирът им Иван Паунов (Крали Марко) и докато тръгнем, до три пъти заръча:

— Фотографията, ей!... Нека да видят!

Небето беше свъсено, облачно, ръцете ми — изтръпнали от студ, та снимките не станаха, но и без снимки няма да забравя тоя бай Иван с дърварски плещи и весели детски очи, тоя нов рицар на честта, който с мила непристореност размахваше рапирата в лицето на ония, които му се бяха подиграли.

Благословен да е огнецът, макар от съчки и мокър вършиняк! Благословен да е и черешовският дървар, дето го запали. След резливия вятър, който ни изпердаши на зидарското скеле, топлата му грейка тъй хубаво ни приласка, че петнадесет минути не помислихме да станем. Само че стопанинът му не се показва приказлив. Прегърнал подкърпените си с гумени пластинки колене, той седеше мълчалив и намусен, загледан в престъргания свински цървул на лявата нога. Нито цигарите, нито фотографическият апарат съкратиха дистанцията между нас. Само едно успяхме да откопчим — че е от групата черешовски дървари, които имат задача да почистят язовирната чашка от всякакъв храсталак. Нему се беше паднало да пази дървата, струпани край шосето. Откъде да сме знаели, че това насилствено бездействие било „трънчето“ в петата му.

— Виках им на главатарите наши да си намерят пазач на дървата, а те: „Не, та не!“ — разпали се той, когато съвсем случайно докоснахме „трънчето“. — Наоколо ври и кипи... нийде никакви хора се наловиха да наоглавят ето тая долу, дето се прави на кротка, само ние, черешовците, гледаме сеир...

— Че какво ти е направила „тая долу“?

— Какво ли? — раздвижи се пазачът. — Лани не затри ли триста декара овощни градини в Кричим? Не удави ли две нашенски мулета и две кози, не бутна ли Михалковския мост — двайсет метра мост за милион и двеста?... Не си я видял, като потъмнее, да видиш каква е... дива!

Той се беше изправил — нисичък, наежен, един планинец, израснал по тъдявашните чукараци във вечна вражда с тая „дива ряка“, на която нийде и никакви хора се канеха да метнат юларчето, а той да гледа отстрани... Как да не боли?

Колегата ме стрелна с очи: „Една фотография?“ Но и черешовецът не беше вчерашен: долови нашите съучастнически погледи, движението към апарата и безцеремонно се извърна:

— Не съм бръснат!... Пък и не ви е притрябвал дъррррвар — натърти той на „р“-то, като че съдра своята ленена риза с червена петелка на шията.

И шофьорът на самосвала, който взеше накъртения от тунела камък, не беше бръснат, но той не се противопостави да бъде фотографиран, дори ни улесни и подаде десния си профил (на лявата буза имаше луничка).

— Само че бързо!...

Щом апаратът щракна, обърна се към мене и кимна към бележника в ръката ми:

— Пиши! „Този на снимката е шофьорът Методи Делов... Държи се в графика. От него зависи кога Вьча ще бъде отбита, кога ще се дигне стената, за да скочи водата, да завърти турбините и светнат бобините!“

— И като светнат бобините, какво? — Аз и ти — пак с татрата за камъни, само че няма да е на „Антонивановци“, а ще е на „Цанкова скала“.

Взел за чиста проба стихотворната шега, къдрокосият помощник на Делов с една комична сериозност оспорваше бъдещия надпис под снимката на своя шеф.

Скулите на Делов се изостриха:

— Ти знаеш ли какво значи да светнат бобините бе, таралеж? Ти вършал ли си с муле и магаре влажна есенна ръж?... Удари сега шейсет помпи на задната гума, щом не знаеш! — тикна му той ръчната помпа и равна алаброса му с омаслената си ръка.

Мой ред беше да попитам какво общо има между бобините и есенната ръж.

— Има!... Едно муле и едно магаре имат общо осем копита и четиридесет и осем клинци, но ако се случат влажни снопите, трябва да съжулиш девет пръчки дрянови и ведро пот да издоиш от тях, докато овършееш един харман есенна ръж. Цял ден: „уха-а-а“, „иха-а-а“ — египетска работа!... А цаката му е — медна жичка и бобинка: включиш щепсела на вършачката и вади кутията с цигарите. Ти пушиш, а „бобинката“: „хрррус“, „хрррус“... стига да има кой да

подава крините под улея. Това е бобинката!... Ако не си вършал есенна ръж — не можеш ѝ усети сладкото.

Той си тръгна с люшната, кавалерийска походка. Преди да се качи в кабината, помахаша с ръка: „Адио-о!“ Камионът загърмя и се намъкна в тунелната дупка с ръмжене като подгонен звяр.

Раздялата с моите нови познайници от „Филипов мост“ беше сърдечна, но кратка... Врекох им се пак да ги спокодя и побързахме да си вървим, защото се свечеряваше, а ние се бояхме от среща с татрите и самосвалите по не съвсем безопасното шосе за Девин.

На последния завой аз се обърнах към „моста“ и видях за минутка... кого мислите? — вдъхновения родопски майстор Гего. Изправен на „кучешкия зъб“, с изторбен в колените бозав брич, той гледаше нагоре към Черешовското било и вероятно съзерцаваше оная тристаметрова стена, с която му се искаше да запуши Въча. Да бях скулптор, бих го изсякъл от скалата на:

„Той извади искри от водата... Сътвори силата и «кучешкия зъб» и бих написал на камъка под него: светлината!“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.